

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Вовк Світлана Олександрівна
Бадер Антон Васильович

Переосмислення інституційно-функціонального наповнення національної безпеки України в умовах збройного насилля¹

УДК 323.2:316.485.26
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-4.1>

Вовк Світлана Олександрівна
доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології
та правознавства
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Ковалю, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0001-6818-4107

Бадер Антон Васильович
доктор політичних наук, доцент,
директор навчально-наукового
інституту історії, міжнародних відносин
і соціально-політичних наук
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
вул. Ковалю, 3, Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-3670-5753

Російсько-українська війна, яка триває з 2014 р., стала стало найбільшою загрозою для національної безпеки України. Специфіка збройної боротьби українського народу з агресором, зокрема протидії дезінформації та кібератакам, протистояння спробам дестабілізувати суспільство, координація гуманітарних заходів, вимагає постійного перегляду та адаптації інституційно-функціонального наповнення національної безпеки для ефективного управління державою і захисту національних інтересів відповідно загрози і викликів, спричинених агресором. Метою статті є дослідження зміни в інституційно-функціональному наповненні національної безпеки України в умовах збройного насилля. З огляду на мету перед нами виникають такі завдання: надати визначення дефініції «інституційно-функціональне наповнення національної безпеки»; окреслити складові інституційно-функціонального наповнення національної безпеки; визначити зміни, які відбулися в кожному складникові в умовах російсько-української війни. Для поставленої мети використовуватиметься комбінація методологічних підходів, таких як структурно-функціональний, компаративістський і соціокультурний підхід, політичний та юридичний аналіз. Через поєднання цих підходів стаття пропонує комплексне розуміння проблеми переосмислення

До інституційно-функціонального наповнення національної безпеки відноситься система організаційних структур, сукупність нормативно-правових актів і політик, та функцій держави, які спрямовані на забезпечення та зміцнення національної безпеки країни в певній сфері суспільного життя. В залежності від сфери можна говорити про політичний, економічний, воєнний, соціокультурний інструментарій забезпечення національної безпеки, кожен з яких спрямований на запобігання, мінімізацію і вирішення загроз і ризиків, що постали внаслідок російської агресії з 2014 р., та сприяв збільшенню ступеня захищеності життєвоважливих інтересів держави, суспільства і людини.

Переосмислення інституційно-функціонального наповнення національної безпеки України в умовах збройного насилля є необхідним для забезпечення національної стійкості, надання відповіді на сучасні загрози та здійснення захисту національних інтересів. Якість національної безпеки буде визначатися по-перше, не тільки якістю окремих елементів інституційно-функціонального наповнення, але й тим, як вони будуть корелюватися один з одним (іншими словами система може бути більш ефективною, ніж сума її окремих частин); по-друге, розставлянням пріоритетів (деякі аспекти можуть бути більш важливими і впливати більше на загальну ефективність); по-третє, не треба забувати, що елементи інституційно-функціонального наповнення варто розглядати як динамічний рух, який обумовлений змінами політик і стратегій на законодавчому рівні.

Ключові слова: інституційно-функціональне наповнення, національна безпека, збройне насилля.

Вступ. Російсько-українська війна, яка триває з 2014 р., стала стало найбільшою загрозою для національної безпеки України. Специфіка збройної боротьби українського народу з агресором, зокрема протидії дезінформації та кібератакам, протистояння спробам дестабілізувати суспільство, координація гуманітарних заходів (переміщення великої кількості населення, допомога цивільному населенню і реабілітація військових тощо), вимагає постійного перегляду та адаптації інституційно-функціонального наповнення національної безпеки для ефективного управління державою і захисту національних інтересів відповідно загрози і викликів, спричинених агресором.

Метою статті є дослідження зміни в інституційно-функціональному наповненні національної безпеки України в умовах збройного насилля.

З огляду на мету перед нами виникають такі завдання: надати визначення дефініції «інституційно-функціональне наповнення національної безпеки»; окреслити складові інституційно-функціонального наповнення національної безпеки; визначити зміни, які відбулися в кожному складникові в умовах російсько-української війни.

Методи дослідження. Для поставленої мети використовуватиметься комбінація методологічних підходів, таких як структурно-функціональний, компаративістський і соціокультурний підхід, полі-

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Національного фонду досліджень України за проектом 2021.01/0021

тичний та юридичний аналіз. Через поєднання цих підходів стаття пропонує комплексне розуміння проблеми переосмислення

Виклад основного матеріалу. «Національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [1]. Національна безпека може бути розглянута як комплексна концепція, яка охоплює захист і безпеку різних сфер суспільства і держави від потенційних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх. Сутність національної безпеки полягає у декількох ключових аспектах. По-перше, це здатність уникати, виявляти і відповідати на потенційні ризики та небезпеки, які можуть виникнути в різних сферах життя суспільства, зокрема і фізичну безпеку, економічну стабільність, захист прав і свобод громадян. По-друге, створення умов для нормального функціонування суспільства і забезпечення основних потреб громадян і держави, таких як доступ до їжі, води, медичної допомоги, освіти тощо. По-третє, захист національних інтересів та цінностей, таких як територіальна цілісність, суверенітет, культурна спадщина і інші аспекти, які визначають ідентичність держави і суспільства. По-четверте, розробка ефективних систем розвідки, безпеки та контррозвідки для виявлення, запобігання та ліквідації можливих загроз і викликів національній безпеці. І останнє, ступінь захищеності життєвоважливих інтересів, оцінка якого вказує на те, наскільки добре держава і суспільство можуть забезпечити захист і безпеку своїх громадян і важливих національних інтересів в різних умовах і ситуаціях. Окреслені аспекти дозволяють констатувати, що формування національної безпеки вимагає відповідних політичних, соціальних, економічних і військових заходів, спрямованих на запобігання, мінімізацію і вирішення загроз і ризиків, які можуть виникнути в сучасному світі.

До інституційно-функціонального наповнення національної безпеки відноситься система організаційних структур, сукупність нормативно-правових актів і політик, та функції держави, які спрямовані на забезпечення та зміцнення національної безпеки країни. Відповідно, як держава встановлює, управляє та координує різні інституції та органи, відповідальні за забезпечення безпеки, а також як ці органи виконують свої функції для захисту національних інтересів та забезпечення стабільності та безпеки суспільства і держави. Складові інституційно-функціонального наповнення національної безпеки включають в себе різні аспекти та сфери, які спрямовані на забезпечення та зміцнення національної безпеки країни: політичний, економічний, військовий та соціокультурний інструментарій. Російська агресія спричинила

змістовні зміни і адаптаційні процеси у кожному з інструментаріїв інституційно-функціонального наповнення національної безпеки України.

Політичний інструментарій національної безпеки – це комплекс заходів, політик та стратегій, що використовуються державою для забезпечення і зміцнення своєї національної безпеки, орієнтований на запобігання, мінімізацію та вирішення політичних загроз та ризиків для держави та її громадян. Він включає в себе внутрішні та зовнішні політичні заходи, спрямовані на забезпечення стабільності, безпеки, суверенітету та національних інтересів держави. Політичний інструментарій національної безпеки включає в себе законодавчі акти, договори, міжнародні відносини, дипломатичні відносини та інші засоби впливу, які використовуються для забезпечення безпеки та долання політичних викликів.

З моменту як росія анексувала Кримський півострів та організувала військовий конфлікт у східній частині країни, Україна прийняла низку нових законів і нормативних актів, спрямованих на забезпечення національної безпеки. Наприклад, прийнято закони або внесені зміни в існуючі щодо аспектів воєнного стану та супротиву агресору (ЗУ «Про правовий режим воєнного стану» [2], ЗУ «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [3], ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [4], ЗУ «Про основи національного супротиву» [5]), підвищення військової готовності, контролю над державним кордоном, збільшення обороноздатності країни і зміцнення кібербезпеки.

Агресії росії проти України в першу чергу вимагала реорганізації державного управління та наділення новими повноваженнями існуючих структур, що і відбувалося протягом перших етапів російсько-української війни. Повномасштабне вторгнення потребувало впорядкування державного управління заходами спрямованими на сприяння підвищення ефективності роботи спеціалістів: «...впровадження можливості організації віддаленої роботи публічного службовця; спрощення процедури прийому на роботу нових спеціалістів; залучення на посади спеціалістів-військових у військово-цивільних адміністраціях; організація підвищення кваліфікації спеціалістів з акцентом на роботі в реаліях війни...» [6, с. 48].

Необхідним стало ще більше доповнення повноважень деяким центральним органам влади, зокрема Ради національної безпеки і оборони України: ст. 4 п. 1 «Розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо... необхідності примусо-

вого відчуження або вилучення рухомого майна, що використовується чи може використовуватися для забезпечення діяльності підприємств оборонно-промислового комплексу України і щодо якого існує ризик переривання його функціонування у зв'язку з перебуванням такого майна на території адміністративно-територіальної одиниці України, щодо якої існує загроза її тимчасової окупації та межі якої розташовані на відстані не більше 30 кілометрів від району ведення воєнних (бойових) дій або від тимчасово окупованої території»; ст. 4 п. 11 «...затверджує Положення про Державний реєстр санкцій та визначає адміністратора Державного реєстру санкцій» [7].

З самого початку російсько-української війни в 2014 р. Україна мала ще один складний фронт – дипломатичну боротьбу за підтримку міжнародного співтовариства та прийняття рішень, які б сприяли відновленню територіальної цілісності. З моменту повномасштабного вторгнення зовнішня політика підпорядкована фактично двом головним цілям: наближенню перемоги у війні та максимальній ізоляції Москви. На цьому шляху сталися і очевидні прориви — як-от надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі, що свідчить про позитивні кроки в залученні підтримки міжнародного співтовариства. Також відомі випадки, коли дипломатичні зусилля не принесли очікуваних результатів. Росія продовжувала використовувати своє вето в Радбезі ООН та чинити вплив на окремі країни, намагаючись спростовувати санкції та відволікти увагу від своєї агресії.

Необхідно враховувати, що дипломатичний фронт є складним і вимагає постійних зусиль та стратегічного підходу. Україна продовжує активно співпрацювати з міжнародними партнерами, здійснювати ділові візити та докласти зусиль для забезпечення своєї національної безпеки та повернення окупованих територій. Хоча дипломатичний шлях може бути складним і тривалим, він залишається важливим інструментом в боротьбі за мир та суверенітет України.

Окупація Криму, формування терористичних об'єднань ЛНР-ДНР призвели до необхідності державі вжити заходів для надання гуманітарної допомоги постраждалим від бойових дій та переміщенням особам. «З 2014 року питання гуманітарної допомоги в Україні загострилось, адже війна на Донбасі... є перманентною кризою та величезним викликом для держави із задоволення базових потреб своїх громадян, незалежно від того, здійснює вона ефективний контроль за усією територією чи ні» [8]. Повномасштабне вторгнення росії в 2022 р. загостило цю проблему. Але відбулося надзвичайне об'єднання зусиль як самої держави та українських громадян, так і підтримки з боку української діаспори та міжнародної спільноти. Волонтери, громадські організації, благодійні фонди та звичайні небайдужі громадяни

об'єднали свої зусилля для надання допомоги тим. Це стало важливим аспектом реагування на виклики, які виникли внаслідок війни. Держава взяла на себе ініціативу з перебудови та розширення системи надання гуманітарної допомоги для оперативного забезпечення тих, хто перебуває в складних ситуаціях. Це стосувалося, в першу чергу, покращення механізмів доставки, розподілу та контролю за гуманітарними ресурсам з метою ефективного використання останніх. На сьогодні державна система забезпечення гуманітарної допомоги в державі складається з Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань при Офісі Президента України (централізує процес забезпечення міжнародною гуманітарною допомогою); центральні міністерства, такі як: Мінсоцполітики, Мінреінтеграції, Мінекономіки, Міністерство молоді та спорту України (виконують Узгоджувальні та організаційні функції, пов'язані з розподілом гуманітарної допомоги для цивільного населення).

Отже, російсько-українська війна значною мірою вплинула на політичний інструментарій національної безпеки України, призводячи до змін, починаючи зі змін у законодавстві, публічному управлінні, завершуючи співпрацею з міжнародними партнерами, забезпеченням гуманітарної допомоги та інших аспектах.

Економічний інструментарій національної безпеки – це комплекс економічних політик, заходів і ресурсів, які використовуються державою для забезпечення своєї економічної стійкості, захисту економічних інтересів та зменшення загроз економічній безпеці. Починаючи з 2014 р. Україна провела низку економічних реформ з метою покращення економічної стійкості та забезпечення національної безпеки.

Низька енергоефективність української економіки та велика залежність від поставок газу з російської федерації стало чи не одним з головних викликів, що постали перед Україною. Держава здійснила низку кроків для подолання цього виклику: 1) значним досягненням стала відмова від постачання газу з росії, яка до 2013 р. буда єдиним постачальником; 2) врегулювання цін на газ для зменшення розриву між високими цінами на імпортований газ та низькими комунальними; 3) створення нової корпоративної моделі управління «Нафтогазом» шляхом залучення професійних менеджерів і створення наглядової ради; 4) демонополізація газопостачання домогосподарствам; 5) розвиток власних енергетичних джерел, розширення мереж газопроводів та розробку стратегій енергоефективності.

Також, ще однією стратегією держави стало встановлення пріоритету на розвиток тих секторів економіки, які спрямовані на зменшення залежності від вугільної та енергетичної імпорту, та розвиток виробництва і експорту сільськогосподарської продукції, інформаційних технологій.

Збереження фінансової стабільності стало наступним викликом перед національною безпекою України, вирішення якого залежало від ефективного співробітництва з міжнародними фінансовими установами (в першу чергу з Міжнародним валютним фондом) та трансформації банківської системи та Національного банку України. З огляду на накопичені дисбаланси та економічний спад уряд почав реалізацію ініціатив, орієнтованих на середньострокову та довгострокову перспективи: 1) запровадження в фінансову сферу України концепції таргетування інфляції, яка передбачає, встановлення цільового показника інфляції, який центральний банк намагається досягти за допомогою таких інструментів: зміна відсоткових ставок, грошової політики тощо; 2) ліквідація так званих «банків-зомбі» з метою відновлення довіри до фінансового сектору і поновлення кредитних потоків; 3) посилення нагляду НБУ над діяльністю банків та інших фінансових установ; 4) законодавчі зміни щодо правових основ діяльності НБУ («...обмеження функціоналу Ради НБУ щодо здійснення аналізу впливу грошово-кредитної політики регулятора на соціально-економічний розвиток; обмеження о потенційних членів Ради НБУ; надання права НБУ нараховувати відсотки за коштами, які банки тримають на рахунках регулятора, та права відкривати та закривати закордонні представництва; зміна комунікації НБУ з урядом під час підготовки бюджетної декларації...» [9]. Останнє мало на меті сприяти розбудові інституційної спроможності НБУ як незалежного органу.

Не менш важливим для забезпечення національної безпеки стало завдання суттєво зменшити показники корупції в державі. Відповідно відбулося запровадження антикорупційних механізмів в системі державних закупівель за ініціативи активістів від бізнесу та громадянського суспільства, яким вдалося створити широку коаліцію підтримки серед політиків, міжнародної спільноти та інших зацікавлених сторін. Було ухвалено антикорупційне законодавство та створено антикорупційні органи, ухвалено пакет антикорупційних законів, створено Національну раду з питань антикорупційної політики як дорадчий орган при Президенті України. Боротьбою з корупцією в Україні займаються чотири структури: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), Вищий антикорупційний суд України (ВАСУ).

Починаючи з початку війни, Україна активно працює над удосконаленням своєї податкової системи, оскільки вона є важливим компонентом економіки країни, і її ефективність має великий вплив на різні аспекти економічного та соціального розвитку, включаючи інвестиції, підприємництво і соціальний захист, і відповідно, вирішення

проблем у цій галузі є надзвичайно важливим, оскільки може вплинути на стабільність економіки країни та загрожувати її фінансовій стійкості. До повномасштабного вторгнення росії реформування окресленого сектору відбувалося на шляху побудову фіскальної складової політики, внаслідок чого регуляторна та стимулююча функції були менш пріоритетними. «З початком повномасштабної війни уряд України реалізував кроки, спрямовані на підтримку вітчизняного бізнесу, спрощення умов господарювання, усунення бар'єрів та оптимізацію перерозподілу фінансових ресурсів. Більшість заходів мають на меті забезпечення підтримки бізнес-сектору та створення оптимальних умов для його функціонування» [10].

З 2014 р. і до сьогодні Україна запроваджує санкції проти росії як реакцію на агресію останньої та ніші дії, які призвели до порушення українських національних інтересів і територіальної цілісності відповідно до ЗУ «Про санкції» [11]. Закон визначає понад 20 видів санкцій, які можуть бути застосовані проти підприємств та осіб, що порушують національні інтереси України. Ці санкції включають в себе заборону на участь у приватизації та оренді державного майна, відмову у видачі ліцензій та дозволів від Національного банку України, вимогу збільшити статутний капітал підприємства, яке підпадає під санкції, зупинення дії торговельних угод, а також заборону передачі технологій та інші обмеження. Ці заходи спрямовані на обмеження російського впливу в Україні та підтримку національної безпеки.

Загалом, економічний інструментарій національної безпеки України в умовах російсько-української війни відображає реформи, що спрямовані на зменшення економічної залежності, підвищення фінансової стійкості та забезпечення економічної безпеки країни, що стало важливим аспектом в процесі гарантування національної безпеки та відновлення територіальної цілісності України.

Воєнний інструментарій забезпечення національної безпеки – це сукупність військових засобів, стратегій, доктрин, організаційних структур та дій, спрямованих на захист та забезпечення територіальної цілісності, національних інтересів і безпеки країни в умовах можливого воєнного конфлікту чи загрози військовому вторгненню. Воєнний інструментарій включає в себе військові сили, засоби зв'язку, зброю, обладнання, військову доктрину, військовий персонал, інтелігенцію, військовий бюджет та всі інші аспекти, необхідні для ведення військових операцій та забезпечення безпеки країни в умовах можливого воєнного конфлікту.

У 2014 році, коли Російська Федерація здійснила перші акти агресії на території України, почалося значуще реформування Збройних сил України. Ця історична реформа стартувала в умовах активного конфлікту в Криму і на сході України, який загрожув

вав національній безпеці країни, і продовжується сьогодні. Україна активно модернізує свої Збройні Сили, включаючи армію, військово-повітряні та військово-морські сили. Модернізація включає в себе придбання нової техніки та озброєння, які були необхідними для забезпечення ефективного опору агресії, так як: протитанковий ракетний комплекс «Стугна», протикорабельний комплекс «Нептун», бойовий танк «Буллат», самохідна артилерійська установка з натовським калібром 155–міліметрів «Богдана», тактичний ракетний комплекс «Вільха», реактивна система залпового вогню «Буревій». Україна впроваджує інноваційні технології в сфері оборони, такі як дрони, безпілотники, та інші системи для збільшення ефективності ведення війни. «З 22 лютого 2022 року Міністерство оборони взяло на озброєння чи в експлуатацію 28 моделей БПЛА українського виробництва різних типів... зросла й кількість компаній, які виробляють дрони – з 9 до 40» [12]. Держава взяла курс на створення армії дронів.

Україна створила спеціальні підрозділи Сил спеціальних операцій України та загони так званої гвардії наступу («Азов», «Спартан», «Рубіж», «Сталевий кордон», «Лють», «Червона калина», «Кардаг», «Буревій», «Хартія») для боротьби з російською агресією і повернення окупованих територій.

Під час цього реформування проводилися зміни в структурі і організації Збройних сил, відбулася оптимізація системи командування та управління, впровадження сучасних методів планування та координації, вдосконалення системи інформаційного обміну та використання новітніх технологій у військовому управлінні [13]. Відбулося розмежування правого врегулювання обов'язків між Міністерством оборони України та Генеральним штабом «...Міністерство оборони України має формувати політику, тоді як Генеральний штаб відповідати за її реалізацію та звітувати Міністерству...» [14]; введено такі посади, як: Головнокомандувач Збройних сил України» та «Начальник Генерального штабу Збройних сил України».

Зростання кіберзагроз та кібератак заставили Україну звернути особливу увагу на кібербезпеку. Були створені спеціальні структури для боротьби з цими загрозами та підвищення захищеності критично важливих інфраструктур. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, відома як Держспецзв'язок, відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики в галузі кіберзахисту та захисту критичних об'єктів інфраструктури та державних інформаційних ресурсів в Україні. Ця організація не тільки відповідає за забезпечення кібербезпеки в країні, але й має на меті підготовку фахівців у цих областях, що особливо важливо в умовах швидкої зміни вимог і загроз у кіберпросторі в умовах російської агресії. Держспецзв'язок намагається

бути гнучким і швидко адаптуватися до нових технологій та викликів, які постійно зростають. Освіта і навчання нових кадрів в цій галузі стають критично важливими, оскільки тільки спеціалісти-професіонали можуть ефективно захищати національну кібербезпеку та інформаційні активи держави.

Слід відзначити, що цей процес реформування відбувався за активної участі та підтримки громадянського суспільства України. Громадянська активність та готовність волонтерів і добровольців допомагали Збройним силам забезпечувати військові операції та діяти в умовах збройної агресії. Крім того, реформування ЗСУ також пов'язано з підвищенням рівня прозорості та демократизації військових структур. Розбудова військової демократії передбачає створення ефективних механізмів громадського контролю за ЗС, залучення громадськості до процесу вирішення стратегічних та тактичних питань оборони, а також підвищення ролі парламенту у здійсненні цивільного контролю над збройними силами.

Отже, воєнний інструментарій в умовах захисту суверенітету та відновлення територіальної цілісності набував статус пріоритетного.

Соціокультурний інструментарій національної безпеки – це сукупність соціокультурних, освітніх, інформаційних та комунікаційних засобів, програм, політик та стратегій, спрямованих на формування та зміцнення національної ідентичності, внутрішньої стабільності, патріотизму та громадянського суспільства в країні. Цей інструментарій включає в себе такі аспекти, як освіта, культурна політика, медіа, національна символіка, інформаційна безпека, сприяння соціокультурній інтеграції громадян тощо. Соціокультурний інструментарій сприяє зміцненню соціальної та культурної солідарності громадян, забезпечує стабільність суспільства та сприяє зміцненню національної єдності та внутрішньої гармонії в країні, що є важливими складовими національної безпеки.

Події 2014 р. стали поштовхом до усвідомлення побудови державної політики у сфері формування спільної загальнонаціональної ідентичності громадян України, «... об'єднаних, незалежно від етнічного походження, рівними правами та обов'язками перед державою і суспільством, визнанням української мовної і культурної традиції як чинника консолідації, спільними базовими цінностями, спільними уявленнями про історію України та баченням її майбутнього...» [15, с. 89]. На державному рівні починає застосовуватися принцип: патріотизм як вирішальний чинник державності. Кульмінацією стало прийняття постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 30 червня 2021 р. № 673, метою якої є удо-

сконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності [16].

Війна підштовхнула створення громадських об'єднань, волонтерських організацій і надала їм новий статус у суспільстві. Громадянське суспільство активно допомагає військовим та постраждалим, а також спостерігає за дотриманням прав людини. На державному рівні в 2016 р. було підписано Президентом України указ про сприяння розвитку громадянського суспільства [17], в 2021 р. підписано указ про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки [18]. «Комунікаційні стратегії, залученість громадян до процесу прийняття рішень і національно-патріотичне виховання як соціокультурний інструментарій забезпечення національної безпеки є запорукою збереження суверенітету і нації. Правильно організовані комунікаційні канали та інформаційні кампанії, спрямовані на об'єднання населення та підтримку національних інтересів, сприяють зміцненню патріотичного духу та громадянської свідомості. Взаєморозуміння між усіма верствами суспільства створює підґрунтя для ефективного протидії зовнішнім загрозам та збереження національної безпеки. Активна громадянська позиція та участь у прийнятті важливих рішень підвищує довіру до влади та забезпечує демократичний контроль над державними діями. Заохочення громадян брати активну участь у житті країни та враховувати їхні думки при формуванні стратегій національної безпеки сприяє стабільності та ефективному реагуванню на внутрішні та зовнішні виклики. Національно-патріотичне виховання сприяє зміцненню національної ідентичності та почуттю єдності, необхідних для стійкості країни перед зовнішніми загрозами. Формування громадянської свідомості, патріотичного духу та підтримка національних цінностей впливає на залученість громадян до захисту держави, її незалежності та територіальної цілісності. Важливо продовжувати розвивати національно-патріотичне виховання серед молодого покоління, щоб забезпечити майбутнє нації та зберегти національну безпеку в умовах зовнішніх тиску та агресії» [19].

Оскільки війна в Україні супроводжується інформаційною війною, дезінформацією та пропагандою, держава запровадила політику і практики протидії інформаційним загрозам, створивши механізм протидії інформаційним загрозам відповідно до Стратегії національної безпеки України, доктрини інформаційної безпеки [20] та Стратегії кібербезпеки України [21], які затвердили принципи управління ризиками, блокування деструктивних елементів та стимулювання конструктивних елементів балансу суспільства, держави, окремих

осіб та груп. Відповідно, суспільство стало більш обізнаним щодо інформаційних загрозам та стало виявляти більше зацікавленість в медіа-грамотності та критичному мисленні.

Війна змусила змінити підходи до освіти та культурної спадщини. В школах та університетах було введено нові предмети та курси, пов'язані з історією та національною безпекою. Культурні події і проекти стали більш спрямованими на підтримку воїнів та пам'ять про загиблих.

Висновки. Переосмислення інституційно-функціонального наповнення національної безпеки України в умовах збройного насилля є необхідним для забезпечення національної стійкості, надання відповіді на сучасні загрози та здійснення захисту національних інтересів. Якість національної безпеки буде визначатися по-перше, не тільки якістю окремих елементів інституційно-функціонального наповнення, але й тим, як вони будуть корелюватися один з одним (іншими словами система може бути більш ефективною, ніж сума її окремих частин); по-друге, розставленням пріоритетів (деякі аспекти можуть бути більш важливими і впливати більше на загальну ефективність); по-третє, не треба забувати, що елементи інституційно-функціонального наповнення варто розглядати як динамічний рух, який обумовлений змінами політик і стратегій на законодавчому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про національну безпеку : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=1>
3. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
5. Про основи національного супротиву : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>
6. Миколюк А. Публічне управління в умовах військового стану. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. Вип. 29. 2022. С. 45–48. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/29-2022/8.pdf>
7. Про Раду національної безпеки і оборони України : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Механізми надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Аналітична довідка. Київ, Національне агентство із запобігання корупції, 2022. Станом на 01 червня 2022 року. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf>
9. Незалежність НБУ: Рада ухвалила пакет необхідних для МВФ законів. *Українська правда*.

19 жовтня 2021 р. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/10/19/678853/>.

10. Греца В. Модифікація податкової системи України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 78. ч. 2. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/285895/279944>.

11. Про санкції : Закон України. Поточна редакція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>.

12. Що заважає виробникам українських дронів покрити потреби фронту. <https://thepage.ua/ua/politics/virobnictvo-droniv-v-ukrayini-golovni-problemi>

13. Залужний В., Щапатала С. Реформування воєнної організації держави: трансформація завдань і функцій Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України. *Наука і оборона*. 2021. № 4. С. 4–12.

14. Міністерства оборони України : наказ Міністерства оборони України від 22.09.2020 р. № 346. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/mou_346.pdf.

15. Основні засади та шляхи формування спільної ідентичності громадян України. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу 12 квітня 2017 р. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2017_04_12_ident/2017-Identi-3.pdf.

16. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deyakihi-i300621-673>

17. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 26.02.2016 № 68. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/68/2016>.

18. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки : Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>

19. Вовк С. Соціокультурний інструментарій формування національної безпеки України в умовах війни. *Регіональні студії*. 2023. № 34.

20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 29 грудня 2016 року «Про доктрину інформаційної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

21. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 14 травня 2021 р. «Про стратегію кібербезпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>

REFERENCES:

1. Закон Ukrainy Pro natsionalnu bezpeku. Potochna redaktsiia. [Law of Ukraine On National Security. Current edition]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].

2. Закон Ukrainy Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu. Potochna redaktsiia. [Law of Ukraine On the Legal Regime of Martial Law. Current edition]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T150389?an=1> [in Ukrainian].

3. Закон Ukrainy Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini. [Law of Ukraine On the Approval of the Decree of the President of Ukraine On the Introduction of Martial Law in Ukraine. Current edition]. Potochna redaktsiia. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].

4. Закон Ukrainy Pro mobilizatsiinu pidhotovku ta mobilizatsiiu. Potochna redaktsiia. [Law of Ukraine On Mobilization Training and Mobilization. Current edition]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> [in Ukrainian].

5. Закон Ukrainy Pro osnovy natsionalnoho suprotivu. Potochna redaktsiia. [Law of Ukraine On the Basics of National Resistance. Current edition]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> [in Ukrainian].

6. Mykoliuk, A. (2022). Publichne upravlinnia v umovakh viiskovoho stanu. [Public administration under martial law]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia v Ukraini*. Vyp. 29. S.45–48. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2022/29-2022/8.pdf> [in Ukrainian].

7. Закон Ukrainy Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy. Potochna redaktsiia. [Law of Ukraine On the National Security and Defense Council of Ukraine. Current edition]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

8. Mekhanizmy nadannia derzhavoiu humanitarnoi dopomohy v umovakh voiennoho stanu. Analitichna dovidka (2022). [Mechanisms for the provision of humanitarian assistance by the state in conditions of martial law. Analytical reference]. Kyiv. Natsionalne ahentstvo iz zapobihannia koruptsii. Stanom na 01 chervnia 2022. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf> [in Ukrainian].

9. Nezalezhnist NBU: Rada ukhvalyla paket neobkhdnykh dlia MVF zakoniv. [Independence of the NBU: The Council adopted a package of laws necessary for the IMF]. *Ukrainska pravda*. 19 zhovtnia 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/10/19/678853/> [in Ukrainian].

10. Hretsa, V. (2023) Modyfikatsiia podatkovoi systemy Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. [Modification of the tax system of Ukraine under martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriia PRAVO*. Vyp. 78. p. 2. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/285895/279944>. [in Ukrainian].

11. Закон Ukrainy Pro sanktsii. Potochna redaktsiia. [Law of Ukraine On Sanctions. Current edition]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text> [in Ukrainian].

12. Shcho zavazhaie vyrobnykam ukrainskykh droniv pokryty potreby frontu. [What prevents Ukrainian drone manufacturers from meeting the needs of the front]. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/virobnictvo-droniv-v-ukrayini-golovni-problemi> [in Ukrainian].

13. Zaluzhnyi, V. & Shchapatala, S. (2021) Reformuvannia voiennoi orhanizatsii derzhavy: transformatsiia zavdan i funktsii Ministerstva oborony Ukrainy ta Heneralnoho shtabu Zbroinykh Syl Ukrainy. [Reforming the military organization of the state: transformation of tasks and functions of the Ministry of Defense of Ukraine and the General Staff of the Armed Forces of Ukraine]. *Nauka i oborona*. № 4. pp. 4–12. [in Ukrainian].

14. Ministerstva obrony Ukrainy : nakaz Ministerstva obrony Ukrainy vid 22.09.2020. № 346. [Ministry of Defense of Ukraine: Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated September 22, 2020 No. 346]. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/mou_346.pdf [in Ukrainian].

15. Osnovni zasady ta shliakhy formuvannia spilnoi identychnosti hromadian Ukrainy. [Basic principles and ways of forming a common identity of citizens of Ukraine]. Informatsiino-analitychni materialy do Kruhoho stolu 12 kvitnia 2017 r. Tsentrazumkova. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2017_04_12_ident/2017-Identi-3.pdf [in Ukrainian].

16. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy natsionalno-patriotichnogo vykhovannia na period do 2025 roku ta vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy» vid 30 chervnia 2021 r. № 673. [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of the State targeted social program of national and patriotic education for the period until 2025 and amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine» dated June 30, 2021 No. 673]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deyakihi-i300621-673> [in Ukrainian].

17. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.02.2016 № 68 Pro spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini. [Decree of the President of Ukraine dated February 26, 2016 No. 68 On promoting the development of civil

society in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/68/2016> [in Ukrainian].

18. Ukaz Prezydenta Ukrainy pro Natsionalnu stratehiu spriannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021 – 2026. [Decree of the President of Ukraine on the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> [in Ukrainian].

19. Vovk, S. (2023). Sotsiokulturnyi instrumentarii formuvannia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh viiny. [Socio-cultural toolkit of formation of national security of Ukraine in conditions of war]. *Rehionalni studii*. № 34. 2023 [in Ukrainian].

20. Ukaz prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrain vid 29 hrudnia 2016 roku «Pro doktrynu informatsinnoi bezpeky Ukrainy». [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated December 29, 2016 «On the doctrine of information security of Ukraine»]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> [in Ukrainian].

21. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrain vid 14 travnia 2021 r. «Pro stratehiu kiberbezpeky Ukrainy». [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 14, 2021 «On the cyber security strategy of Ukraine»]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013> [in Ukrainian].

Reconception of the institutional and functional compounding of the national security of Ukraine in the conditions armed violence

Vovk Svitlana Oleksandrivna

Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Political Science and Law
State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University"
Koval str., 3, Poltava, Ukraine
ORCID: 0000-0002-6171-4782

Bader Anton Vasylovych

Doctor of Political Sciences, Associate Professor,
Director of the Educational and Scientific Institute of History,
International Relations and Socio-Political Science

The Russian-Ukrainian war, ongoing since 2014, has become the most significant threat to Ukraine's national security. The nature of the armed conflict waged by the Ukrainian people against the aggressor, including countering disinformation and cyberattacks, resisting attempts to destabilize society, and coordinating humanitarian efforts, necessitates constant review and adaptation of the institutional-functional framework of national security for effective state governance and the protection of national interests in response to threats and challenges posed by the aggressor.

The article's objective is to examine the changes in the institutional-functional framework of Ukraine's national security in the conditions of armed conflict. To achieve this goal, the following tasks are outlined: to provide a definition of the term «institutional-functional framework of national security»; to outline the components of the institutional-functional framework of national security; to determine the changes that have occurred in each component in the context of the Russian-Ukrainian war. A combination of methodological approaches, including structural-functional, comparative, socio-cultural, political, and legal analysis, will be employed to address the stated objectives.

The institutional-functional framework of national security encompasses organizational structures, a set of normative legal acts and policies, and state functions aimed at ensuring and strengthening the national security of the country in various spheres of societal life. Depending on the sphere, it is possible to speak of political, economic, military, socio-cultural instruments for ensuring national security, each of which is directed towards preventing, minimizing, and resolving threats and risks arising from Russian aggression since 2014 and contributing to an increased level of protection of the vital interests of the state, society, and individuals.

The reconsideration of the institutional-functional framework of national security in Ukraine in the conditions of armed violence is necessary to ensure national resilience, respond to contemporary threats, and protect national interests. The quality of national security will be determined, firstly, not only by the quality of individual components of the institutional-functional framework but also by how they correlate with each other (in other words, the system can be more effective than the sum of its individual parts); secondly, by prioritization (some aspects may be more important and have a greater impact on overall effectiveness); and thirdly, it is essential to remember that the elements of the institutional-functional framework should be viewed as a dynamic process influenced by changes in policies and strategies at the legislative level.

Key words: institutional-functional framework, national security, armed violence.